

چالش‌های تحقیقات کیفی از دیدگاه اعضای هیئت علمی و دانشجویان دکتری دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی دانشگاه تهران

علی اسدی^۱، مسلم سواری^۲، محمد شوکتی آقمانی^۳، عبدالمطلب رضایی^۴، ابوالفضل رنجبر^۵ و مجید زارعی^۶

۱- استاد دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران

۲- استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان.

۳- فارغ‌التحصیل دوره دکتری، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران.

۴- استادیار، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران.

۵- دانشجوی دکتری، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران.

۶- دانشجوی دکتری، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران.

چکیده

نظام آموزش عالی در راه توجه به تحقیق و پژوهش و توسعه در هزاره‌ی سوم در اوضاع فعلی با مانع‌ها و چالش‌هایی روبه‌روست. در دهه‌های گذشته، و برای رفع آن‌ها تاکید ویژه‌ای بر روش‌شناسی کیفی شده است. یکی از مهمترین راهبردهای پژوهش کیفی، نظریه پایه‌ور می‌باشد. این نظریه نقش مهمی در شناسایی سوئگان پنهان و گنگ موضوع دارد با این حال در تحقیق دانشگاهی از روش‌های تحقیق کمی و زودبازده استفاده می‌شود و بکارگیری رویکردهای کیفی در تحقیق دانشگاهی با مانع‌ها و چالش‌هایی روبه‌رو است. در این راستا این پژوهش با هدف بررسی چالش‌های تحقیقات کیفی در مطالعات ترویج و توسعه کشاورزی انجام شد. مخاطبان این پژوهش را اعضای هیئت علمی و دانشجویان دکتری گرایش ترویج، آموزش و توسعه کشاورزی تشکیل دادند که به روش نمونه‌گیری گلوله برفی (ارجاع زنجیره‌ای)، انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه عمیق استفاده شد. در این مطالعه با ۱۶ نفر از اساتید و دانشجویان دکتری مصاحبه انجام شد، مصاحبه با طرح پرسش‌هایی در مورد چالش‌های به‌کارگیری روش‌های کیفی در تحقیقات دانشگاهی (مصاحبه باز) و باقی پرسش‌ها بر اساس پاسخ‌های مصاحبه شونده طرح شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها براساس مدل دیدمانی استراوس و کوربین بود. یافته‌ها پس از طراحی شش طبقه‌ی اصلی؛ اصلاح ساختار، سازوکار مقبولیت، سازوکار هزینه، اصلاح سامانه‌ی آموزشی، بهبود گرایش‌ها و اصلاح ارزش‌ها، در نهایت، به شکل یک مدل با خروجی رفع چالش‌های تحقیقات کیفی در ترویج، آموزش و توسعه کشاورزی ارائه شد که در آن شرایط علی، مداخله گر و بستر حاکم شناسایی شد و مقوله اصلی در این مدل گرایش به تحقیقات کیفی و کنش هم‌کنشی‌ها نیز مربوط به مولفه‌ی اصلاح سامانه‌ی آموزشی بود. نتایج این پژوهش می‌تواند با توجه به شناسایی چالش‌های موجود و گرایش نداشتن دانشجویان بکارگیری روش‌های کیفی در صورت توجه به سازوکارهای طراحی شده می‌تواند موجب استفاده از دیدمان کیفی در مطالعات دانشگاهی شود و ژرفای یافته‌ها را بهبود بخشد.

نمایه واژگان: تحقیق کیفی، نظریه پایه‌ور، چالش‌های تحقیق کیفی، ترویج کشاورزی، آموزش کشاورزی.

نویسنده مسئول: علی اسدی

رایانامه: aasadi@ut.ac.ir

پذیرش: ۱۳۹۷/۰۶/۰۵

دریافت: ۱۳۹۷/۰۱/۰۱

مقدمه

از آن جا که دامنه‌ی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری فعالیت‌های پژوهشی و تحقیقات علمی دانشگاهی در سطح ملی مطرح است، هر اقدامی برای روشن ساختن جایگاه تحقیق و موانع پیش‌روی آن و به ویژه موانع تحقیق کیفی، حائز اهمیت است (شیرکوند، ۱۳۸۷). با توجه به پیچیده بودن رفتار انسان و دخالت داشتن عامل‌های بسیاری در آن که باعث می‌شود ظاهر آن سازمان نیافته و حتی متناقض جلوه‌گر کند، لزوم انجام تحقیقات اجتماعی برای محققین دانشگاهی را دوچندان می‌کند که انجام صحیح آن با اتخاذ روش تحقیق مناسب امکان‌پذیر می‌باشد (سرمد و دیگران، ۱۳۸۲). تحقیق در دانشگاه‌های کشور به دلیل اهمیتی که در زمینه‌ی شناسایی مشکلات و مسایل و ارائه راه‌حل جهت از میان برداشتن مشکلات مربوطه دارد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. به‌طوری که پژوهش در دانشگاه‌ها، باعث متمایز شدن این مراکز از سایر مراکز آموزشی مانند متوسطه و ابتدایی در نظام آموزش عالی می‌گردد (سالم صافی و همکاران، ۲۰۰۹). از سوی دیگر، به دلیل به وجود آمدن دگرگونی بزرگ اخیر در عرصه علم، فعالیت پژوهشی سازمان‌های تحقیقاتی (دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی) با مشکلات و چالش‌های متعددی روبه‌رو است (بندریان، ۱۳۸۷). از دهه هفتاد میلادی به این سوی، در سنت توسعه و مطالعات آن تغییرات و تحولات عظیم شکل گرفت، با شکل گرفتن نقائص نظری و عملی مدل‌های کلان رایج در سنت توسعه توجهات بیش‌تری بر متن و زمینه‌ای که توسعه در آن رخ می‌دهد متمرکز شد و بر خلاف قبل تحقیقات کیفی نقش بارزی در مطالعات توسعه بر عهده گرفتند (ناصری و پیری، ۱۳۹۶). به علاوه بررسی‌های کیفی نشان داده که اکثر پروژه‌های تحقیقاتی انجام شده در کشور با کیفیت پایین، قایم به فرد و بدون استمرار انجام می‌گیرد و از نتایج آنان کمتر می‌توان جهت رفع نیازهای جامعه استفاده نمود (مصطفی، ۱۳۷۸). تحقیق کیفی فرآیند جستجوی منظم به منظور پی بردن به یک موقعیت نامعین اجتماعی یا انسانی است (بلیکی، ۱۳۸۴).

آموزش عالی با هدف‌هایی چون پژوهش‌های بنیادی، علمی و کاربردی به منظور گسترش علم و دانش در جامعه، تربیت و تامین نیروی انسانی ماهر، متخصص و کارآمد و شناسایی مشکلات از طریق تحقیقات نقش عمده‌ای را بر عهده دارد (فیشر و همکاران، ۲۰۱۶). سه مأموریت اصلی تولید دانش از راه پژوهش، اشاعه‌ی دانش از طریق آموزش و بکارگیری دانش از طریق ارائه‌ی خدمات اجتماعی را به عنوان کارکرد اصلی آموزش عالی در نظر گرفت که در هر جامعه‌ای در چارچوب ویژگی‌های فرهنگی و شرایط الزامات خود در پی دستیابی به اهداف و کارکردها در سطح مطلوب است (فتکولینا و همکاران، ۲۰۱۵). با این حال، چالش‌های امروزی آموزش عالی به عنوان یکی از دغدغه‌های ضروری دولت‌ها و مؤسسات آموزش عالی در سراسر دنیا تبدیل شده است (فرما و ماتیوز، ۲۰۱۵: مارمجو، ۲۰۰۶). مطالعات انجام در حوزه نظام آموزش عالی ایران نیز نشان می‌دهند که این نظام در کارکردهای خود ناموفق بوده است و دچار انحراف‌هایی از رسالت خویش شده است (مطلبی فرد، ۱۳۹۵). از سوی دیگر تحقیق به عنوان وظیفه اصلی نظام آموزشی زیربنای پیشرفت و توسعه جامعه به شمار می‌رود، به طوری که می‌توان اذعان داشت بدون تحقیق، نمی‌توان به رشد و توسعه پایدار رسید (آبدولهاک و همکاران ۲۰۰۱). توسعه‌ی همه جانبه و پایدار، مبتنی بر توسعه فناوری بوده که خود بر پایه خلاقیت، نوآوری و توسعه علمی صورت می‌گیرد و دستیابی به توسعه علمی نیز از طریق مطالعه و پژوهش میسر است (پاردکی و روسبوم، ۱۹۹۸)، که به عنوان یکی از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه علمی هر کشور محسوب می‌شود (هالفلر و فریدریک، ۲۰۰۰). روند شکل‌گیری تحقیقات در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که نهادینه شدن تحقیقات علمی از قرن نوزدهم شروع و در اواسط قرن بیستم از زیر سیطره حکومت‌های مرکزی خارج شده و در اختیار مراکز تحقیقاتی و دانشگاه‌ها قرار گرفته است (آلتباچ، ۱۹۹۹).

پژوهش کیفی نقش مهمی در شناسایی سوپگان پنهان و گنگ موضوع دارد. اما با این وجود، فرآیندی پیچیده است که انجام آن نیازمند صرف وقت به نسبت طولانی بوده و در آن داده‌های کلامی و تصویری گردآوری می‌شوند. در این فرآیند ضمن تمرکز بر نظر شرکت‌کنندگان، داده‌ها به روش استنباط استقرایی تحلیل می‌شود سپس گزارش تحقیق با بیانی گویا و قانع‌کننده فرآیند انجام تحقیق را عرضه می‌کند (دینزین و لینکولن، ۱۹۹۴). هم‌چنین، پژوهش‌گران این رهیافت نظریه پایه‌ور را در چارچوب تجربه‌های مرسوم پژوهش کیفی مورد نظر قرار داده و برای کاوش یک موضوع بسط یک نقطه نظر و بهره گرفتن از دست‌یابی به اطلاعات، به نوشتن گزارش تحقیق به زبانی قانع‌کننده می‌پردازند (بازرگان، ۱۳۸۹). در انجام تحقیق کیفی از شیوه‌های رایج مورد استفاده در برخی رشته‌ها استفاده می‌شود که اهم آن‌ها تهیه زندگی‌نامه، پدیدارشناسی، نظریه داده‌بنیان، قوم‌نگاری، مطالعات شهری و مطالعه موردی می‌باشد (همان).

با وجود این‌که در حالت ایده‌آل داده‌های کمی و کیفی را به صورت مکمل (در کنار هم) باید به کار برد و بر ماهیت درهم تنیده‌ی سطوح و ابعاد مختلف واقعیت اجتماعی اذعان داشت، اما واقعیت این است که این توازن در حال حاضر در تحقیقات اجتماعی ایران کاملاً به سود سنت کمی (نظریه آزمایشی) است. در ارزیابی پژوهش‌هایی که به صورت‌های مختلف (پایان‌نامه، گزارش‌های پژوهشی سازمانی یا دانشگاهی و مقالات) در ایران انجام شده و نیز ارزیابی طرح‌نامه‌های تحقیقاتی، چارچوب‌های مرجع غالباً منطبق با روش‌شناسی کمی و به‌ویژه طرح‌های پیمایشی است (ذکایی، ۱۳۸۷). با وجود ضرورت مسأله‌ی تحقیق در زمینه‌ی شناسایی موانع تحقیق کیفی در دانشگاه‌ها، تحقیقاتی در این زمینه انجام نگرفته است. ولی به صورت کلی تحقیقاتی را که در رابطه با موانع تحقیق در کشور و خارج از کشور انجام شده‌اند در زیر به آن‌ها اشاره می‌شود.

فتحی نجفی و لطیف نژاد رودسری (۱۳۹۵)، در مطالعات خود نشان دادند که استفاده نظریه پایه‌ور

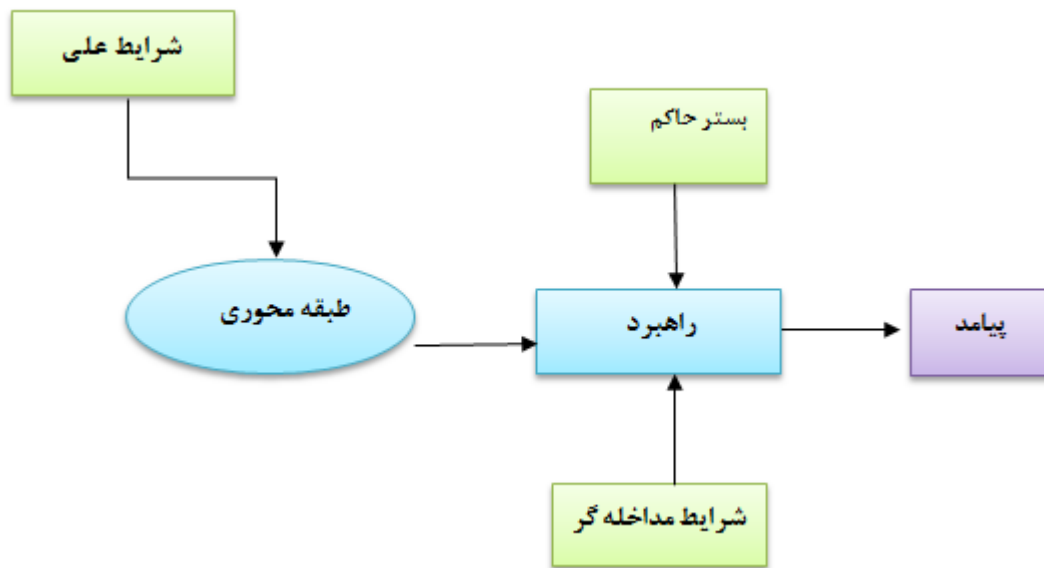
مهم‌ترین روش برای بررسی ژرف موضوع‌های اعم از بررسی و گردآوری اطلاعات است. کریمیان و همکاران (۱۳۹۰)، در بررسی موانع و چالش‌های پژوهش و تولید علم به این نتیجه دست یافتند که بیش‌ترین موانع بر ابعاد علمی، روابط انسانی و نگرش‌ها هستند و رفع آن‌ها بیش از هر چیزی متاثر آموزش و توانمندسازی علمی، فرهنگ‌سازی، اصلاح نگرش‌ها و بهبود روابط انسانی است. زارع احمد آبادی و همکاران (۱۳۸۸)، در تحقیق خود تحت با عنوان واکاوی انجام پژوهش در دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی به این نتایج دست یافتند که موانع مربوط به نظام و ساختار آموزشی بیش‌ترین تأثیر را بر ناکارایی پژوهشی در دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی کشور از خود به جا گذاشته است. کمالی (۱۳۸۵)، در تحقیق خود تحت عنوان بررسی موانع و مشکلات انجام تحقیقات مشارکتی در ایران به این نتایج دست یافته است که مشکلاتی از جمله نوع ساختار سازمانی و اداری، مشارکت ضعیف سازمان‌های مردمی و بهره‌برداران در امر تحقیق، اعتماد ضعیف مدیران به تحقیقات، ضعف آیین‌نامه‌های تشویقی، آموزش‌های ضعیف و نامناسب محققان، تأکید بر کمیت به جای کیفیت در انجام تحقیقات و ضعف فرهنگ انجام کار گروهی بر سر راه انجام تحقیق وجود دارند. ظهور و فکری (۱۳۸۲)، در تحقیق خود با عنوان موانع پژوهش از دیدگاه اعضای هیئت علمی به این نتایج دست یافتند که موانع پژوهشی شامل دو دسته موانع شخصی (علاقه به انجام پژوهش، مهارت در تدوین طرح‌نامه، اجرای پژوهش، تحلیل داده‌ها، تفسیر مقاله‌نویسی) و موانع سازمانی (چگونگی مراحل تصویب طرح‌نامه، کیفیت خدمات کمک پژوهشی در دانشکده‌ها، نحوه پرداخت حق الزحمه پژوهشی) تقسیم شده‌اند. یافته‌ها پژوهش شمس (۱۳۸۰) گویای آن است که نبود نظام تحقیقاتی مناسب در کشور و نبود هماهنگی بین نهادهای درگیر در امر تحقیقات، از موانع انجام پژوهش در کشور هستند. در مطالعه بقایی و همکاران (۱۳۷۸)، عدم تأمین شرایط اقتصادی و اجتماعی مناسب و رضایت‌مندی محققان، مسایل

اونیتی (۲۰۱۲) و النا (۲۰۱۱)، در این زمینه نشان داد که مهم‌ترین چالش‌های موجود در زمینه مطالعات دانشگاهی هنجارهای حرفه‌ای، تعهد اخلاقی و نبود فرهنگ حمایتی می‌باشد. کیم (۲۰۰۵)، در تحقیق خود به به منظور بررسی موانع استفاده از نتایج تحقیقات در دانشگاه‌های کره به این نتایج دست یافت که مهم‌ترین موانع شامل کمبود وقت جهت به کارگیری ایده‌های نو و جامع نبودن گزارش‌های تحقیقات و تحلیل‌های آماری می‌باشد. نتایج تحقیق همسلی-براون (۲۰۰۴)، بیان‌گر آن است که عواملی، از جمله: قابلیت دسترسی به نتایج تحقیق، اطمینان و اعتبار کم به نتایج تحقیق، شکاف بین محققان و استفاده‌کنندگان و عوامل سازمانی از اصلی‌ترین موانع بکارگیری روش‌های کیفی به شمار می‌روند. براساس نتایج حاصل از تحقیق کوهن و جنینگ (۲۰۰۲)، درصد قابل توجهی از وقت هیئت علمی صرف آموزش می‌شود و به همین دلیل، اکثر اعضای هیئت علمی در کشورهای در حال توسعه، وقت کافی برای انجام امور پژوهشی ندارند. همچنین یافته‌های برناردین (۱۹۹۶) نتایج تحقیق دیگر دلالت بر آن دارد که بیش‌تر اعضای هیئت علمی، کمبود وقت را به عنوان یک مشکل در انجام پژوهش ذکر کرده‌اند.

در این راستا، با توجه به اهمیت موضوع پژوهش، بررسی ادبیات تحقیق نشان می‌دهد که تاکنون تحقیقی با این عنوان انجام نشده است بنابراین، هدف کلی این پژوهش بررسی چالش‌های تحقیقات کیفی در مطالعات ترویج و توسعه کشاورزی از دیدگاه استادان و دانشجویان دکتری ترویج، آموزش و توسعه کشاورزی دانشگاه تهران بود که در ابتدا چالش‌های موجود در این زمینه شناسایی شد و در آخر با یک سیر داستانی هر یک از مقوله براساس مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین در زیر طبقات قرار گرفته تا بتوان مدل تحقیق را به درستی بکار گرفته شد.

پذیرش روحی، تشویق عاطفی، فرازش شغلی و شناساندن دستاوردهای علمی آنان به جامعه، عدم تعیین جایگاه محقق در جامعه علمی، انکای برنامه‌های تحقیقاتی مراکز پژوهشی به سلیقه‌های شخصی مدیران که همواره با جابجایی آنان برنامه‌ها نیز دستخوش تغییرات می‌شوند، عدم وجود اهداف بلندمدت تعیین شده در نظام پژوهشی کشور و سرمایه‌گذاری ناکافی سازمان‌ها، بانک‌ها و صنایع در امر تحقیقات به ترتیب مهم‌ترین موانع پژوهشی از دیدگاه مسئولان پژوهشی و اعضای هیئت علمی جامعه مورد مطالعه عنوان شده‌اند. طایفی (۱۳۷۸)، در تحقیق خود به بررسی موانع انجام پژوهش پرداخته است که براساس نتایج آن، نبود باورهای عمیق در مدیریت مراکز تحقیقاتی و دانشگاه‌ها نسبت به اهمیت تحقیق و یافته‌های علمی، حاکمیت فرهنگ اداری ایستا و حضور نقش آفرین عناصر کوتاه‌بین و تنگ‌نظر در این محیط‌ها، از موانع انجام پژوهش شناخته شده‌اند. تحقیق حسینی و شمسایی (۱۳۷۳)، در زمینه‌ی بررسی عوامل بازدارنده مربوط به فعالیت‌های علمی و پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشکده‌های کشاورزی نشان می‌دهد که وجود موانع برای شرکت در همایش‌های خارج از کشور، مشکل بهره‌مند شدن از فرصت‌های مطالعاتی و کمبود مواد و امکانات لازم در تحقیق، عوامل بازدارنده مؤثر در فعالیت‌های علمی و پژوهشی در دانشکده تحت مطالعه است. بر اساس نتایج بدست آمده از مطالعه بکرانی (۱۳۷۳)، که به منظور بررسی خصوصیات محیطی و ویژگی‌های فردی محققان انجام گرفت، خصوصیات محیطی سازمان، بیش از خصوصیات فردی پژوهش‌گران در بازده پژوهشی تأثیر دارد.

مارینا و همکاران (۲۰۱۵)، در بررسی‌های خود در این زمینه نشان دادند که مهم‌ترین چالش‌هایی که در زمینه مطالعات دانشگاهی در نظام آموزش عالی وجود دارد شامل عدم اشراف محقق به روش پژوهش، بی‌انگیزگی، هنجارهای اجتماعی و کمبود فضا و امکانات آموزشی می‌باشد. نتایج مطالعات

نگاره ۱- چارچوب نظری تحقیق (براساس مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین ۱۹۹۸)

روش‌شناسی

بررسی پایایی، پس از هر مصاحبه، متن نوشته شده به مصاحبه شونده نشان داده شد تا درستی نوشته‌ها را همان‌گونه که بیان کرده بود، تایید کند. متن نهایی شده مصاحبه‌ها برای انجام تحلیل، در نرم‌افزار تحلیل داده‌های کیفی Nvivo وارد شدند. استفاده از این نرم‌افزار، باعث شتاب و روانی فرآیند کدگذاری، دسته‌بندی‌های چندگانه، مقوله بندی مفاهیم و بررسی روابط و الگوهای داده‌های متنی می‌شود. سپس بر پایه توصیف‌های مشارکت کنندگان، مفهوم‌های آشکار و پنهانی که از لحاظ مفهومی در خصوص با چالش‌های گرایش محققان در به کاربرد روش تحقیق کیفی بود، مشخص شد و طی مراحل کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی، طبقه‌بندی گردیدند. در کدگذاری باز به هر یک از چالش‌های مطرح شده از سوی نمونه‌ها یک کد داده شده و تمامی داده‌ها کدگذاری گردیدند. سپس در کدگذاری محوری میزان تشابه و تفاوت هر یک از مفهوم‌هایی که در کدگذاری باز به دست آمده بود مقایسه شد و کدهای مشابه در یک طبقه قرار گرفتند. در نهایت، در کدگذاری انتخابی به وسیله تلفیق و توأم کردن طبقه‌های به وجود آمده یک طبقه‌بندی کلی برای تمامی داده‌ها به دست آمد و از این طریق مدل چالش‌های بکارگیری روش تحقیق

این پژوهش دارای رویکرد کیفی بوده و در انجام آن از روش نظریه پایه‌ور استفاده شده است. مخاطبان این پژوهش را اعضای هیئت علمی و دانشجویان دکتری گرایش‌های ترویج، آموزش کشاورزی و توسعه کشاورزی دانشگاه تهران تشکیل دادند. به منظور شناسایی اعضای هیأت علمی با تجربه و دانشجویانی که از آگاهی لازم در این زمینه برخوردار بوده و آشنایی کافی با این روش پژوهش داشتند از روش نمونه‌گیری گلوله برفی (ارجاع زنجیره‌ای)، استفاده شد. برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه عمیق استفاده شد. در این مطالعه از اعضای هیئت علمی (۵ تن) و دانشجویان دکتری (۴ تن) گرایش ترویج، ۳ تن گرایش آموزش کشاورزی و ۴ تن گرایش توسعه کشاورزی) مصاحبه نیمه ساختارمند به وسیله پرسشنامه انجام شد هرچند از مصاحبه هفتم به بعد داده‌ها تکراری بوده و اشباع نظری پدید آمد. مصاحبه با طرح یک پرسش کلی در مورد چالش‌های به‌کارگیری روش تحقیق کیفی در تحقیقات دانشگاهی (مصاحبه باز) و باقی پرسش‌ها براساس پاسخ‌های مصاحبه شونده طرح شدند. تمامی مصاحبه‌ها ضبط شده و برای استخراج نکات کلیدی چندین بار مورد بررسی قرار گرفتند. به منظور

محقق برای حمایت مناسب مقوله‌های موجود در دیدمان استراوس و کوربین روایت‌های مستقیمی از مخاطبان تحقیق ارائه نمود.

در پایان با توجه به این که هدف نظریه پایه‌ور تولید فرضیه است در این مرحله مقوله‌هایی که در مرحله‌ی کدگذاری محوری ساخته شده بودند با زیرمقوله‌های آن‌ها در مدل قرار داده شدند و مدل نظری فراهم شد.

یافته‌ها

در مرحله کدگذاری اولیه به همه‌ی نکات کلیدی مصاحبه‌ها عنوانی داده می‌شد سپس همه این عنوان‌ها در جدول قرار داده شدند.

کدگذاری ثانویه و شکل‌دهی مقوله‌ها: در مرحله بعد کدهای اولیه به علت شمار آن‌ها به کدهای ثانویه تبدیل می‌شدند (کدهای اولیه در قالب طبقه‌های مشابه قرار می‌گیرند). چند کد ثانویه تبدیل به یک کد مفهومی می‌شد. در جدول ۱ کدهای مفهومی و مقوله‌ها ارائه شده‌اند (جدول ۱).

شرایط علی: حل مسائل عمیق جامعه از عامل‌های مهمی است که باید به عنوان پدیده علی در نظر گرفته شود؛ چرا که معمولاً مطالعات کمی معمولاً پنهانگر است در حالی که تحقیقات کیفی عمقی‌نگر است معمولاً تمام جوانب مسائل را بررسی کرده و با شناخت عمیق آن راه‌های رفع مشکل را نیز برطرف می‌نماید لذا نیاز است به این تحقیقات در مطالعات دانشگاهی توجه ویژه‌ای شود. در این زمینه یک پاسخگو گفت:

تحقیقات کمی همیشه مسائل جامعه را به طور سطحی بررسی می‌کند و مانند عکس گرفتن از یک حادثه است که خیلی از جوانب مسئله و چگونگی رفع مشکل از چشم‌ها پنهان می‌ماند.

کیفی در تحقیقات دانشگاهی استخراج گردید. در این راستا محقق برای انجام نظریه پایه‌ور گام‌های زیر را طی نمود.

در نمادگذاری باز نخست متن مصاحبه‌ها را به طور کامل چندین بار مورد مطالعه قرار داد و با استفاده از راهبرد جمله به جمله سعی نمود با دقت فراوان گفته‌های مخاطبان را مورد بررسی قرار دهد و تلاش بر آن بود که نمادهای مناسب با توجه به متن مصاحبه‌ها استخراج شود و برای هر کد استخراج شده یک عنوان یا برچسب مناسبی انتخاب کرد در مرحله بعد با توجه به فراوانی نمادهای استخراجی چالش‌های تحقیقات کیفی در مطالعات ترویج، آموزش و توسعه کشاورزی محقق با فن مقایسه مستمر در پی آن بود تا در کدگذاری ثانویه، نمادهایی که دارای ماهیت مشابه بودند در یک طبقه قرار دهد و یک عنوان مناسبی برای آن انتخاب کرد.

در نمادگذاری محوری با توجه به این که این دیدگاه وجود دارد که محقق تحقیق کیفی را با چه هدفی دنبال کند که در تحقیق حاضر پژوهشگران به دنبال یک راهکار برون رفت از چالش‌های به‌کارگیری تحقیقات کیفی در مطالعات ترویج، آموزش و توسعه کشاورزی بودند به دین معنی ابتدا چالش‌های موجود در این زمینه را شناسایی کنند و با هدایت کدهای منفی به سوی کدهای مثبت سازوکارهای برون رفت از این چالش‌ها را طراحی کنند هم‌چنین در این مرحله محققین علاوه بر استفاده از نظرات شخصی سعی نمودند از دیدگاه اعضای هیأت علمی کدهای استخراجی را با توجه به ماهیت آن‌ها در مقوله‌هایی که در نظریه استراوس و کوربین (طبقه محوری، شرایط علی، راهبردها، بستر حاکم و شرایط مداخله‌گر) وجود دارد قرار داده شود فزون بر این

جدول ۱- کدگذاری ثانویه و شکل‌دهی طبقات مفهومی و مقولات

شماره	کد اولیه	گروه هم خانواده	مقوله
۳	ابهام و شفاف نبودن روش تحقیق	ضعف روش‌شناسی	بهبود ضعف‌های تحقیقات کیفی
۵	پیچیدگی روش‌های کیفی		
۱	مشکل سنجش روایی و پایایی تحقیقات کیفی		
۱	وابستگی زیاد این روش به نوع مسئله در عرصه		

۱	ماهیت تحقیقات کیفی	عدم پاسخ‌گویی تحقیقات کیفی	۱
۹		ضعف تعمیم نتایج تحقیقات کیفی	۱
۲		عملیاتی نشدن نتایج تحقیقات کیفی	۱
۱		کم توجهی به ماندگاری نتایج تحقیقات کیفی	۲
۲		ریسک بالای تحقیقات کیفی	۱
۱		عدم پهنانگری تحقیقات کیفی	۳
۳	زمان بر بودن تحقیقات کیفی	تمام وقت بودن اساتید و دانشجویان	۳
۳		زمان بر بودن تحقیقات کیفی	۱
۱	بهبود سیستم آموزشی	عدم امکان ارائه این روش‌ها در سطح کارشناسی	۱
۱		اقبال کم جامعه دانشگاهی به این روش	۱
۱		مقررات آموزش و پژوهش دانشگاهی	۲
۲	آموزشی	سیاست‌گذاری‌گذار نامناسب در آموزش و پژوهش تحقیقات کیفی	۲
۲		عدم آشنایی محققان به نرم‌افزارهای کیفی	۵
۵		عدم آشنایی اساتید با روش تحقیق کیفی	۱
۱		تدریس نشدن نرم‌افزارهای آماری کیفی	۱
۱		نبود بازنگری در سر فصل‌های دروس	۱
۱	کمی‌گرایی در مقالات	گرایش وزارت علوم به کمی‌گرایی مقالات	۵
۵		گرایش نشریات و مجلات به چاپ مقالات کمی	۴
۴	تحقیقات گذشته	عدم وجود منابع معتبر و دقیق	۲
۲		صوری بودن تحقیقات کیفی گذشته	۳
۳	غالب بودن تحقیقات کمی	غلبه تحقیقات کمی به کیفی	۱
۱		جهت‌گیری حل مسائل به روش کمی	۱
۱		کمک نکردن علوم دیگر به تحقیقات کیفی	۳
۳	مدیریت تحقیقات کیفی و حمایت‌های مناسب	حمایت اجتماعی	۳
۳		تمایل به راستگویی و صداقت	۳
۳		حمایت پایین اجتماعی	۱
۱		کم اعتمادی پاسخ‌گو به محقق	۱
۱	هنجارهای اجتماعی	نگرانی از تبعات پاسخ‌ها برای راستگویی	۱
۱		نیاز به فرهنگ‌سازی استفاده از روش‌ها کیفی	۱
۱		هنجارها و ارزش‌های غالب در جامعه	۲
۲	کمبود امکانات و تجهیزات	نبود نرم‌افزارهای صرفاً کیفی	۱
۱		فراهم نبودن شرایط و امکان و فعالیت محقق در عرصه	۲
۲		کمبود امکانات و فضای آموزشی	۲
۲	فقدان نظام مرجعیت	فقدان نظام مرجعیت و داوری تحقیقات کیفی	۱
۱		عدم نظارت به تحقیقات کیفی	۵
۵	بهبود گرایش‌ها و رفع سوگیری‌ها	ضعف در مهارت‌های ارتباطی	۱
۱		زیر ساختی‌های ارتباطی ضعیف	۵
۵		ضعف در ارتباطات و مهارت‌های تیمی اعضا در تحقیقات کیفی	۲
۲	ویژگی‌های محقق	ریسک‌پذیری و تحمل ابهام	۳
۳		تعامل کم محق با محیط روستایی	۱
۱		عدم توانایی در کنار آمدن با موضوع	۱
۱	جذابیت	جذابیت پایین شکل گزارش‌های تحقیق کیفی	۱
۱		جذابیت پایین تحقیقات کیفی برای محققان	۳
۳	سوگیری	سوگیری و سلیقه‌ای بودن روش‌های کیفی	۱
۱		برداشت نادرست از داده‌های کیفی	۳
۳		تمایل سازمان‌های اجرایی به انجام تحقیقات کمی	

نمی‌آورند چرا که به قول خودشان این نتایج برای آنان ملموس نیست.

هم‌چنین نبود تمایل محقق (به دلایل مختلف) در عرصه برای انجام تحقیقات کیفی یکی دیگر از عوامل چالشی است که مانع از انجام این تحقیقات در مطالعات دانشگاهی می‌شود. در این زمینه یک پاسخگو گفت:

معمولاً وقتی دانشجویها برای انتخاب موضوع پیش من می‌آید درخواست می‌کنند که موضوع را بردارند که داده‌های آنها در سال نامه‌های آماری وجود داشته باشد و یا این که زمان زیادی را در عرصه نگذرانند و با حداقل زمان دیتاهای خود را جمع‌آوری کنند.

شرایط مداخله‌گر: این بخش از بیش‌تر شامل ساختار پژوهشی و بهبود ارزش پژوهش‌های کیفی است در ساختار پژوهشی بیش‌تر به مسائل ابهام‌زدایی در تحقیقات کیفی می‌پردازد به‌دلیل این که ساختار تحقیقات کیفی هنوز برای محققین در حالت ابهام باقی مانده است به عنوان مثال یک پاسخگو در این زمینه اظهار داشت که:

هنوز در مورد دیدمان کیفی تحقیقات زیادی انجام نشده، نرم‌افزارهای زیادی وجود ندارد این تحقیقات دارای ابهام زیادی برای محققین تازه‌کار هست بنابراین معمولاً دانشجویها رغبتی برای بکارگیری این روش ندارند.

یکی دیگر از چالش‌های تحقیقات کیفی که به عنوان بخش مداخله‌گر مطرح است نحوه امتیازدهی به این تحقیقات است و معمولاً در ساختار آموزشی امتیازدهی یکسانی به این بخش داده می‌شود. در این زمینه یک پاسخگو اذعان داشت که:

برای یک تحقیق کیفی باید ماه‌ها وقت صرف کرد در حالی تحقیقات کمی با همان صرف وقت می‌توان چند پژوهش کمی را به سرانجام رساند لذا نباید در زمان امتیازدهی ارزش یکسانی به آنها داده شود که معمولاً در کشور ما این اصل رعایت نمی‌شود.

در ساختار پژوهشی عامل دیگری که در این بخش تاثیرگذار است نحوه گزارش‌دهی است معمولاً این روش با توجه به این که از نرم‌افزارهای آماری

تولید و بازنمایی ادراکات فرهنگی در کنار دانش مدرن به عنوان یک تحقیق آمیخته می‌تواند به طور عمیقی مسائل جامعه را حل نموده تولید علم بومی که به صورت آزمایش و خطا نسل به نسل منتقل شده است می‌تواند در بسیاری از زمینه‌ها کاربرد داشته باشد لذا نیاز است به این تحقیقات توجه ویژه‌ای شود. لذا یک پاسخگو گفت:

تولید دانش محلی و بومی که در برخورد با طبیعت حاصل شده است باید در تحقیقات اقتصادی و اجتماعی مورد توجه قرار گیرد تا بتوان یک تحقیق کاربردی انجام داد.

تحقیقات کیفی بر خلاف تحقیقات کمی نیازمند زمان و صرف وقت در محل تحقیق (حضور محقق عرصه) است تا بتوان تمامی جوانب را بررسی نمود. به عنوان مثال یک پاسخگو در این زمینه گفت:

داشتن روستاهای پایلوت به عنوان الزامات درس روش تحقیق کیفی نیاز است تا دانشجو به همراه استاد در روستاها حضور یافته و بتوانند از تجربیات استاد راهنما در عرصه استفاده نماید.

پدیده اصلی: در این زمینه با توجه به فراوانی کدها در این زمینه یکی از عوامل اصلی تاثیرگذار در چالش‌های تحقیقات کیفی نداشتن مهارت محقق در عرصه است زیرا این روش برخلاف روش کمی نیازمند مهارت‌های ارتباطی و تجارب کافی در این زمینه است. لذا یک پاسخگو گفت:

دانشجویان در مقاطع تحصیلات تکمیلی از توان حرفه‌ای لازم برای بکارگیری تحقیقات کیفی برخوردار نیستند و تحقیقاتی هم که در این زمینه انجام شده به طور سطحی صورت پذیرفته و نیازمند بهبود مهارت‌های حرفه‌ای تحقیق است.

یکی دیگر از عوامل چالشی تحقیقات کیفی عدم گرایش‌های سازمان‌ها و ارگان‌های زیربسط به نتایج تحقیقات کیفی است زیرا معمولاً سازمان با آمار و ارقام سروکار دارد و نتایج تحقیقات کیفی برای آنان جذابیتی ندارد در این زمینه یک پاسخگو گفت:

معمولاً با روش‌های تحقیقات کیفی در هیچ سازمانی نمی‌توان پروژه یا طرحی برداشت معمولاً آنان استقبالی از نتایج تحقیقات کیفی به عمل

گزارش‌های کیفی بوده است در این زمینه یکی از اساتید مجرب گفت:

اگر محقق کیفی کار بتواند اول نگرش خود و بعد در جامعه‌ای که تحقیق می‌کند بهبود ببخشد و از اهمیت تحقیقات کیفی جامعه مطالعه‌اش را آگاه کند و در کنار آن بتواند از نرم‌افزارهایی که اخیراً در بخش کیفی طراحی شده‌اند استفاده کند می‌تواند گامی مؤثر در این زمینه بردارد.

یکی دیگر از چالش‌های تحقیقات کیفی در برداشتن هزینه‌های زیاد نسبت به تحقیقات کمی برای محقق است زیرا این تحقیقات زمان‌بر هستند و نیاز است حمایت مناسب و تسهیلات مناسبی از طرف شورای پژوهشی دانشگاه برای این تحقیقات در نظر گرفته شود به عنوان مثال یک پاسخگو گفت:

تحقیق کیفی دارای هزینه زیادی است اگر محقق بخواهد یک تحقیق قوم‌نگاری و یا هر روش کیفی عمیقی انجام دهد نیاز است چند ماه در روستا بماند چرا که بسیاری از جوانب مسئله در روزهای ابتدایی برای محقق مشخص نمی‌شود و ناشناخته باقی می‌ماند و باید روزهای زیادی را در روستا بماند که این خود نیازمند حمایت است.

راهبردها: یکی دیگر چالش‌های تحقیقات کیفی تداوم سیاست‌های گذشته در سیاست‌های آموزشی مبتنی بر کمی‌گرایی است در این زمینه یک پاسخگو گفت:

سیاست نظام آموزشی همواره بر شمار مقالات بدون توجه کیفیت و برطرف نمودن مشکلات جوامع محلی است لذا این رویکر نیازمند تغییر به سوی کیفیت‌گرایی و توسعه‌گرایی است.

آموزش ندادن این روش پژوهش در سطوح پایه تحصیلی توسط اساتید مجرب به عنوان یکی دیگر از عوامل چالش در نظام آموزش عالی در بکارگیری این روش پژوهش است لذا یک پاسخگو در این زمینه گفت:

این روش پژوهش معمولاً در مقطع دکتری ارائه می‌شود اگر این روش در سطوح پایین‌تر توسط اساتید مجرب ارائه شود و دانشجویان در مقاطع پایه به روستا برده شوند و نحوه بکارگیری این روش

کمتری بهره می‌برد از جذابیت پایینی برخوردار است یک پاسخگو در این زمینه گفت:

در بخش کمی با توجه به خروجی نرم‌افزارها و مدلسازی‌هایی که انجام می‌شود معمولاً از جذابیت بصری بالایی برخوردار است و عنوان تحقیقات کمی همواره جذاب‌تر از عنوان‌های کیفی است.

یکی دیگر از عوامل مداخله‌گر در پایه‌گذاری تحقیقات کیفی در مطالعات دانشگاهی بهبود ارزش‌های پژوهش‌های کیفی در مطالعات اجتماعی است، معمولاً این تحقیقات زمانی که محقق در عرصه قرار می‌گیرد از حمایت اجتماعی مناسبی برخوردار نمی‌باشد و ضعف فرهنگی که در این زمینه وجود دارد خود از چالش‌های اساسی است به عنوان مثال یکی از محققین با تجربه گفت:

زمانی که در یک روستایی داشتم تحقیق می‌کردم و چند ماهی در آن روستا ماندنی شدم جوامع روستایی به سختی مرا پذیرا بودند و در برخی موارد به عنوان یک فرد غریبه و یا نماینده دولت به من نگاه میشد و یا حتی در برخی موارد مورد تمسخر قرار می‌گرفتم و از حمایت اجتماعی مناسبی برخوردار نبودم.

بستر حاکم: یکی از بسترهای حاکم که مانع از پایه‌گذاری این تحقیقات دانشگاهی می‌شود سلیقه‌ای عمل کردن است محقق باید براساس نیاز تحقیق تصمیم به استفاده یا عدم استفاده از این روش پژوهش انجام دهد به عنوان مثال یکی اساتید مجرب گفت:

معمولاً دانشجویان دکتری به خاطر این که بگویند تحقیق آمیخته انجام می‌دهیم یک بخش از پژوهش را براساس نظریه پایه‌ور انجام می‌دهند در حالی که نیاز تحقیق آن‌ها چیز دیگری است یا این که مصاحبه انجام می‌دهند و می‌گویند تحقیق کیفی انجام دادیم در حالی که مصاحبه یک روش جمع‌آوری اطلاعات است نه یک دیدمان کیفی لذا نباید سلیقه‌ای عمل کرد.

از دیگر بسترهای حاکم زیر بخش مقبولیت نگرش منفی محقق و جامعه به روش تحقیق کیفی بوده عدم تلاش برای بهبود بخشیدن به شکل

تبع آن نمی‌توان درک عمیقی از مسائل جامعه داشت و مسائل به صورت سطحی بررسی شده و تعامل مناسبی با جامعه هدف ندارند و لذا نمی‌توان مشکلات را از نزدیک لمس کرده و دستیابی به ارزش فرهنگی در مورد مسائل همواره به عنوان یک چالش اساسی مطرح است.

حال پس از بررسی تمامی چالش‌های استخراجی در این زمینه با توجه به رویکردهای موجود در تحقیقات کیفی با تبدیل کدهای منفی به سوی کدهای مثبت می‌توان موضوع را به سوی برون رفت از موضوع مورد بررسی (رفع چالش‌های کیفی در مطالعات دانشگاهی) هدایت کرد لذا در ادامه با بکارگیری این رویکرد با شکل‌دهی طبقات در آخر به طراحی مدل پرداخته می‌شود (جدول ۲).

آموزش داده می‌تواند بسیار مؤثر واقع شود در حالی که در نظام آموزشی ما در مقاطع دکتری ارائه می‌شود که باعث شناخت سطحی محقق از این روش می‌شود.

فقدان نظام مرجعیت در تحقیقات کیفی خود به عنوان چالش اساسی در این زمینه توسط پاسخگویان عنوان شده است به عنوان مثال یکی مصاحبه شونده‌ها گفت:

معمولاً قضاوت‌ها و داوری‌های مناسبی از کیفیت، ارزش، کاربرد تحقیقات در نظام آموزشی به عمل نمی‌آید و ارزشیابی درستی از آن‌ها انجام نمی‌شود این نگرش نیازمند اصلاح است.

پیامدها: پیامد این چالش‌ها مانع از بکارگیری تحقیقات کیفی در مطالعات دانشگاهی می‌شود و به

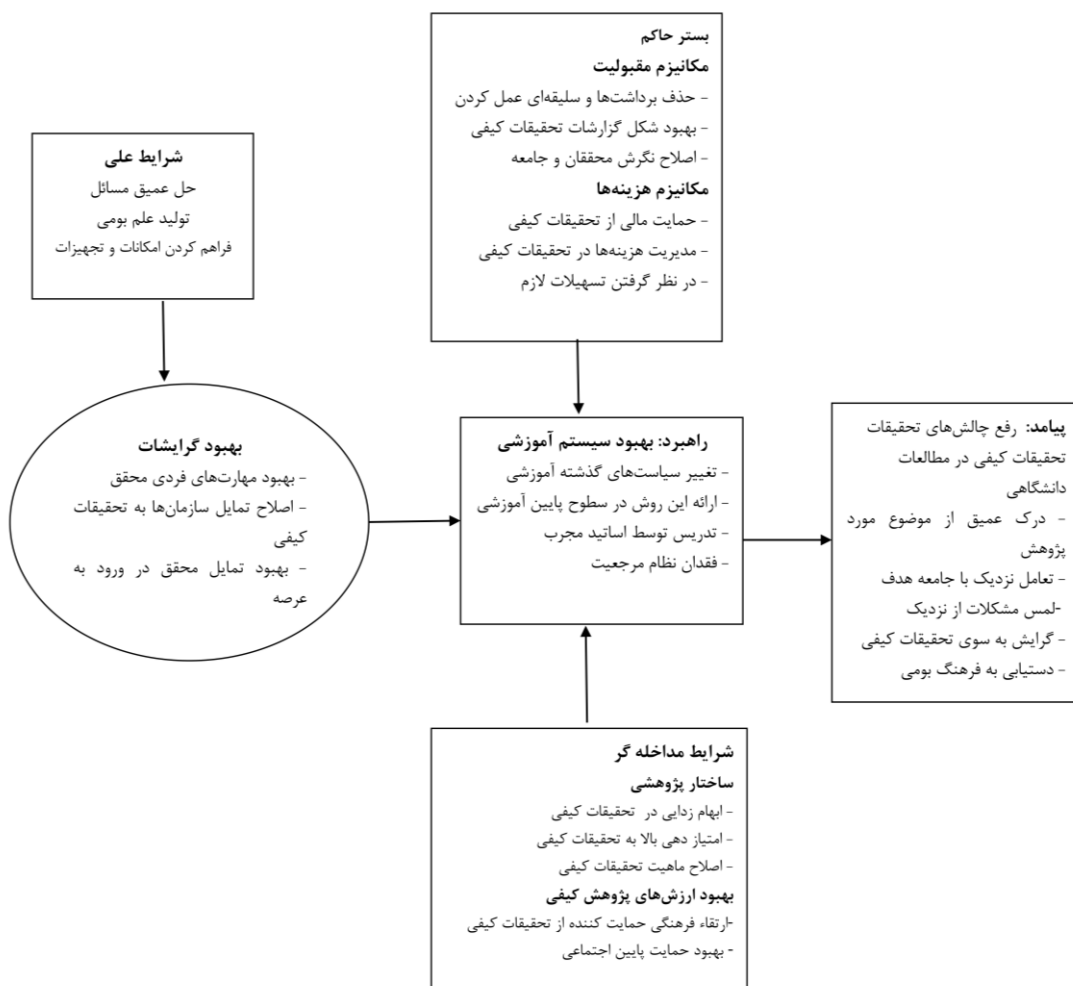
جدول ۲- پس از تعیین مقولات، مرحله ساخت طبقات اصلی نظریه

طبقات اصلی	مقوله‌ها (طبقات فرعی)
اصلاح ساختار	- ابهام‌زدایی در تحقیقات کیفی - امتیازدهی بالا به تحقیقات کیفی
سازوکار مقبولیت	- اصلاح ماهیت تحقیقات کیفی - حذف برداشتها و سلیقه‌ای عمل کردن
سازوکار هزینه‌ها	- اصلاح نگرش محققان و جامعه - حمایت مالی از تحقیقات کیفی - مدیریت هزینه‌ها در تحقیقات کیفی - در نظر گرفتن تسهیلات لازم
اصلاح سامانه آموزشی	- تغییر سیاست‌های گذشته آموزشی - ارائه این روش در سطوح پایین دانشگاهی - فقدان نظام مرجعیت - تدریس توسط اساتید مجرب - بهبود انجام تحقیقات کیفی
بهبود گرایش‌ها	- بهبود مهارت‌های فردی محقق - اصلاح تمایل سازمان‌ها به تحقیقات کیفی - بهبود تمایل محقق در ورود به عرصه
اصلاح ارزش‌ها	- ارتقاء فرهنگی حمایت‌کننده از تحقیقات کیفی - بهبود حمایت‌های پایین اجتماعی - درک عمیق از موضوع مورد پژوهش - تعامل نزدیک با جامعه هدف - لمس مشکلات از نزدیک - گرایش به سوی تحقیقات کیفی - دستیابی به فرهنگ بومی منطقه
رفع چالش‌های تحقیقات کیفی در مطالعات دانشگاهی	

چارچوب مدل پارادایم را به صورت روایتی عرصه می‌کند یا مدل پارادایم را به هم می‌ریزد و به صورت ترسیمی نظریه نهایی را نشان می‌دهد (دانایی فرد حسن و همکاران، ۱۳۸۹).

نتایج مصاحبه‌ها در نهایت به صورت یک مدل نهایی ارائه می‌گردد که از مهمترین دلایل عدم گرایش اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در دانشگاه تهران ماهیت در پیچیدگی تحقیقات کیفی، هزینه‌ها، حمایت اندک و ارزش‌های غالب در جامعه سیاست‌های موجود در نظام آموزشی از مهمترین موانع موجود در زمینه تحقیقات کیفی است که پیامدهای این رفع این موانع درک عمیق از موضوع مورد پژوهش، تعامل نزدیک با جامعه هدف، لمس مشکلات از نزدیک، گرایش به سوی تحقیقات کیفی و دستیابی به فرهنگ بومی منطقه است این مدل سازوکارهایی را با توجه به موانع آموزشی شناخته شده را بیان می‌کند که از طریق آن‌ها جامعه هدف موانع موجود را شناسایی و درصدد رفع این موانع برآمده و این تحقیقات در صورت حمایت‌های مناسب در دانشجویان مورد مطالعه نهادینه می‌شود. عدم گرایش دانشجویان به تحقیقات کیفی باعث شده که بسیاری از مباحث مهم در جوامع روستایی به صورت ناشناخته بماند تحقیقات کیفی با پهنانگری کمی که دارد مسائل و مشکلات جوامع بشری را به صورت عمیق بررسی نموده است و می‌تواند تصویری یکپارچه از موضوع را بدهد بنابراین، لذا در این پژوهش چالش‌های تحقیقات کیفی به صورت اساسی بررسی شد و با طراحی مدل مناسب در این زمینه میتوان برنامه‌ریزی اصولی برای بسط و گسترش آن در نظام آموزش عالی تدارک دید در این راستا نتایج تحقیق می‌تواند به سیاستگذاران و برنامه‌ریزان آموزش عالی کمک شایانی نماید (نگاره ۲).

هدف نظریه پایه‌ور، تولید نظریه است نه توصیف صرف یا آزمون آن. برای اینکه تحلیل‌ها به نظریه تبدیل شوند مفاهیم باید به طور منظم به یکدیگر ربط یابند. کدگذاری انتخابی مرحله اصلی نظریه پردازی است که بر اساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری (که به عنوان مراحل مقدماتی و زمینه‌ساز برای تئوری پردازی، مقوله‌ها و روابط مقدماتی را به عنوان سازه‌ها و اصول اصلی تئوری در اختیار می‌گذارند) به تولید تئوری می‌پردازد به این ترتیب که مقوله محوری را به شکلی نظام مند به دیگر مقوله‌ها ربط داده، آن روابط را در چارچوب یک روایت روشن کرده و مقوله‌هایی را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز دارند، اصلاح می‌کند. در این سطح سعی می‌شود با کنار هم نهادن مقوله‌ها حول مقوله محوری، به عنوان مضمون اصلی یک روایت تئوریک برای پدیده ارائه شده و ضمن آن، حول و حوش این رشته اصلی، بین مفاهیم و مقوله‌ها، ارتباطی نظام مند ایجاد شود (Strauss, 1998). بنابراین کدگذاری انتخابی فرایند یکپارچه‌سازی و بهبود (پالایش) مقوله‌ها است به این ترتیب که محقق با ایجاد یک آهنگ چیدمان خاص بین مقوله‌ها آن را برای ارائه و شکل دهی یک تئوری (تصویر) تنظیم می‌کند (John, 2005). به طور کلی هدف نظریه‌پردازی بنیادی تولید نظریه است نه توصیف صرف پدیده برای تبدیل تحلیل‌ها به نظریه، طبقه‌ها باید به طور منظم به یکدیگر مربوط شوند. کدگذاری انتخابی (براساس نتایج دو مرحله قبلی کد گذاری) مرحله اصلی نظریه‌پردازی است. به این ترتیب که طبقه محوری را به شکل نظامند به دیگر طبقه‌ها ربط داده و آن روابط را در چارچوب یک روایت ارائه کرده و طبقه‌هایی را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز دارند اصلاح می‌کند. در این مرحله بر حسب فهم خود از متن پدیده مورد مطالعه، یا

نگاره ۲- طراحی الگوی رفع چالش‌های روش‌های کیفی در مطالعات دانشگاهی

را احاطه کرده است و همواره مانعی در راه توسعه و تحول اداری است. برای رفع این چالش‌ها و موانع، باید راهکارهای مناسب ارائه کرد که می‌تواند نظام آموزش عالی را برای توجه به تحقیق و پژوهش یاری و سرعت بخشد. مهمترین راهکارها در این زمینه برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت، برای توجه به تحقیق و پژوهش‌های بنیادی و مبتنی بر واقعیت است.

امروزه سازمانی در عرصه رقابت با دیگر سازمان‌ها پیروز خواهد شد و به اهداف خود بهتر نایل خواهد گشت و در عرضه خدمات و کالاها به جامعه موفق‌تر خواهد بود که به نیروی انسانی پژوهشگر، کارآمد، شایسته و آموزش دیده‌ای که برای انجام تحقیقات بارز و عمقی، مجهز باشد یافته‌های این بررسی

بحث و نتیجه‌گیری

توسعه پایدار در کشور بدون پژوهشگران شایسته و کارآمد و اندیشمند به اهداف خود نمی‌رسند. بنابراین، سرمایه‌گذاری، تدوین قوانین لازم در زمینه جذب و نگهداری پژوهشگران شایسته در نظام اداری از ضروری‌ترین اقدامات در جهت حرکت به سمت تحقق توسعه در کشور است لذا چالش‌هایی که نظام آموزش عالی را احاطه کرده است و همواره مانعی فراروی توسعه پایدار است. این چالش‌ها عمدتاً ریشه فرهنگی و تاریخی و سیاسی دارند و در ساختار، قوانین و فرهنگ سازمانی نظام دانشگاهی ریشه دوانیده‌اند و یک شبه نمی‌توان آن‌ها را از میان برداشت. این چالش‌هایی از این قبیل نظام دانشگاهی

تدریس این روش تحقیق در سطوح پایین آموزشی و فقدان نظام مرجعیت در نظام آموزش کشاورزی از مشکلاتی که در سیستم آموزشی موانعی را جهت انجام این تحقیقات را توسعه نظام آموزشی است. بنابراین تدریس این روش تحقیق توسط اساتید مجرب و تدریس نرم‌افزارهای آموزشی در این زمینه می‌تواند بر تمایل افراد به تحقیقات کیفی مؤثر واقع شود. نتایج این بخش با مطالعات احمد آبادی و همکاران (۱۳۸۸) و کمالی (۱۳۸۵) همسو می‌باشد.

یکی دیگر از موانع انجام تحقیقات کیفی که در نظام آموزش کشاورزی وجود دارد به ماهیت این پژوهش‌ها بر می‌گردد چرا که بسیاری از صاحب‌نظران ادعا داشتند که در این زمینه تحقیقات کمی صورت گرفته و هنوز ماهیت این تحقیقات به صورت شفاف بیان نشده است و سویگان آن به صورت گنگ و مبهم باقی مانده و دارای ابهامات زیادی می‌باشد و این تحقیقات نیز فاقد توانایی تعمیم‌پذیری مناسب هستند چرا که عموماً نمونه‌های انتخابی معرف جامعه نیستند. بنابراین، کار برای یک محقق کم تجربه که آشنایی کافی با این پژوهش ندارد همواره با چالش مواجه می‌شود. بنابراین، انتشار کتاب‌ها و متون پژوهشی در زمینه تحقیقات کیفی می‌تواند ابهامات را در این زمینه کاهش داده و بر تمایل و گرایش محققان کم‌تجربه تاثیرگذار باشد یافته‌های طایفی (۱۳۷۸) از این یافته حمایت می‌کند.

علاوه بر این یکی دیگر از موانع مهم انجام تحقیقات کیفی که گریبانگیر نظام آموزشی می‌باشد نظام‌های حمایتی در این زمینه است چرا که نظر متخصصین بر آن بود که حمایت‌های پایین اجتماعی که تحقیق در آن انجام می‌شود، در نظر نگرفتن تسهیلات لازم برای انجام تحقیقات کیفی در نظام آموزشی و حمایت‌های مالی پایین از این تحقیقات باعث شده که محققان به روش‌هایی روی بیاورند که سریع‌تر به نتایج دلخواه رسیده و دربردارنده هزینه‌های کمتری باشد. لذا در نظر نگرفتن تسهیلات مناسب، مدیریت هزینه‌ها در تحقیقات کیفی، ساخت روستاهای پایلوت و بهبود نگرش آحاد جامعه به این پژوهش‌ها می‌تواند

تصویری از موانع انجام تحقیقات کیفی در نظام آموزش کشاورزی را نشان می‌دهد در این تحقیق همه اعضای شرکت کننده نوعی احساس مثبت و علاقه به تحقیقات کیفی را نشان دادند چرا اعضای برای مطالعه انتخاب شدند که ماهیت رشته‌های آنان پیوند عمیقی با تحقیقات کیفی داشت و برای درک مسائل عمیق نیاز به این نوع پژوهش دارند. همچنین یکی از ضرورت‌های نظام دانشگاهی و پژوهشی کشور، توجه به تحقیقات کیفی در کنار تحقیقات کمی متناسب با شرایط جامعه مورد مطالعه است. بدین منظور لازم است، مدیران شرایط لازم را برای پژوهش‌های کیفی توسط اساتید و دانشجویان فراهم کرده و بسترهای لازم را برای پایه‌گذاری هر چه بیش‌تر این گونه تحقیقات در مطالعات دانشگاهی را فراهم آورند. با وجود این بسترسازی و حمایت‌ها شاهد نتایج ارزنده‌ای از فعالیت استادان و دانشجویان حاصل می‌شود که با واقعیت‌های موجود در جامعه انطباق بیش‌تری دارد و موجب بهبود نظام آموزشی کشور می‌شود. از الزامات این بهبود را می‌توان به اصلاح ساختار پژوهشی کشور و نیز بهبود ارزش‌های فرهنگی در جهت گرایش دانشجویان و اساتید به انجام تحقیقات کیفی اشاره کرد اما در این مسیر موانعی نیز وجود دارد یکی از این موانع کمبود انگیزه و علاقه‌مندی به این پژوهش است. پژوهش‌های مختلف نشان داده‌اند که انگیزه محقق نقش مهمی در انجام تحقیقات کیفی دارد. در تحقیقی که در این زمینه انجام شد گرایش محقق به عنوان یکی از موانع مهم تحقیق کیفی می‌باشد با توجه به اینکه تمایل محرک عمل رفتاری است و عموماً رفتار حرفه‌ای را تحت تاثیر قرار می‌دهد و هدایتگر درونی رفتارها می‌باشد نتایج این بخش با یافته‌های مارینا و همکاران (۲۰۱۵) و ظهور و فکری (۱۳۸۲) مبنی بر عدم انگیزه به عنوان مانع انجام تحقیقات همخوانی دارد.

همانگ نبودن محتوای درسی و آموزشی یکی دیگر از موانع مطرح شده توسط مشارکت‌کنندگان بود بسیاری از صاحب‌نظران معتقدند که عدم دسترسی به نرم افزارهای تحقیقات کیفی، عدم

- ارائه مشوقها و حمایت‌های مالی کافی به دانشجویان و اساتید در جهت انجام اینگونه تحقیقات توسط مراکز دانشگاهی و نیز سازمان‌ها و مراکز تحقیقاتی به دلیل این که اجرای تحقیقات کیفی نسبت به تحقیقات کمی غالباً هزینه‌برتر هستند.

- آموزش روش‌های مناسب اجرا و نیز گزارش‌دهی نتایج تحقیقات کیفی در مقاطع مختلف تحصیلات دانشگاهی توسط اساتید مجرب در قالب دروس دانشگاهی و نیز در قالب برگزاری دوره‌های آموزشی تخصصی

- تدریس نرم‌افزارهای تحقیق کیفی توسط اساتید مجرب در جهت بکارگیری مؤثر این نرم‌افزارها توسط دانشجویان برای تحلیل نتایج اینگونه تحقیقات

- فراهم آوردن امکانات و تجهیزات زیربنایی برای انجام اینگونه تحقیقات توسط مراکز دانشگاهی و تحقیقاتی

- ارتقای مهارت‌های تیمی دانشجویان در انجام تحقیقات توسط اساتید مجرب به دلیل این که تحقیقات کیفی غالباً نیازمند کار تیمی هستند.

- معاونت آموزشی باید یکسری آموزش کاربردی را برای استادان دانشکده‌ها از طریق طرح مشکلات تحقیقات کمی و روی آوردن به تحقیقات کیفی تدارک ببینند تا استادان به این روش آموزه‌های خود را در کلاس درس ارائه دهند و دانشجویان سطح پایین‌تر نیز طریقه استفاده از روش تحقیق را بهتر درک کنند.

- معاونت پژوهشی فرصت‌های کافی و زمان لازم به دانشجویان ارشد و دکتری که در رساله‌های خود از این روش تحقیق بهره می‌برند در نظر بگیرد چرا که ماهیت این پژوهش‌ها عموماً زمان‌بر هستند.

- معاونت اداری و مالی دانشکده‌ها درصد بالاسری را مورد بازبینی قرار داده و فرایندهای مالی را برای انجام پژوهش‌های کیفی افزایش داده چرا که این تحقیقات عموماً هزینه‌بر هستند.

گره‌گشای موانع انجام تحقیقات کیفی باشد نتایج مطالعات اونیتی (۲۰۱۲) و النا (۲۰۱۱)، همسلی- براون (۲۰۰۴)، ظهور و فکری (۱۳۸۲)، حسینی و شمسایی (۱۳۷۳) با نتایج این بخش مطابقت دارد.

همچنین از موانع مهم دیگری که مانع انجام تحقیقات کیفی در نظام آموزشی وجود داشت مانع مقبولیت بود به نظر اعضای مورد مطالعه در این تحقیقات عموماً به صورت سلیقه‌ای عمل نموده و شکل گزارشات تحقیقات کیفی از ساختار مناسبی برخوردار نیست و همچنین این تحقیقات در بعضی از موضوعات مورد قبول جامعه نیست بنابراین، با فرهنگ‌سازی مناسب و ارتقای فرهنگی حمایت‌کننده از تحقیقات کیفی و اصلاح نظام آموزشی و سیاست‌های گذشته که به صورت کمی‌گرایی بوده است می‌تواند بر مانع موجود غلبه کرده و راه را برای انجام این تحقیقات بازتر کند.

در نهایت با رفع موانع موجود در زمینه تحقیقات کیفی در نظام آموزشی براساس دیدگاه متخصصین می‌توان به درک عمیق از موضوع مورد مطالعه، تعامل نزدیک با جامعه هدف، لمس مشکلات از نزدیک و دستیابی به فرهنگ بومی با ارزش هر منطقه دست یافت نتایج فتحی نجفی و لطیف‌نژاد رودسری (۱۳۹۵) از این نتیجه حمایت می‌کند. در نهایت برای رفع چالش‌های تحقیقات کیفی این تحقیقات پیشنهادهایی به صورت زیر ایراد می‌گردد.

- در وهله اول لازم است است که معاونت پژوهشی براساس استراتژی‌های جدیدی وضع نماید و اهمیت مقالات کیفی با ارزش گذاری بیشتری همراه شود چرا که مقالات کیفی زمان‌بر هستند و از عمق و کیفیت بیشتری برخوردار هستند.

- اصلاح سیاست‌های نظام آموزشی در جهت حمایت از انجام تحقیقات کیفی در مراکز دانشگاهی نظیر تسهیل در چاپ مقالاتی که با روش‌های کیفی انجام می‌گیرند و نیز تدوین مجلاتی توسط وزارت علوم که صرفاً به چاپ مقالات کیفی پردازند.

منبع‌ها

- استراس، آنسلم. کوربین، جولیت (۱۹۸۸). اصول روش تحقیق کیفی، نظریه‌مبنایی، رویه‌ها و شیوه‌ها. ترجمه بیوک محمدی. انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- ایمانی جاجرمی، حسین. (۱۳۸۴). بررسی جامعه‌شناختی عوامل موثر بر عملکرد شورای اسلامی شهر در توسعه محلی، رساله دکتری جامعه‌شناسی توسعه، دانشگاه تهران: دانشکده اجتماعی. بازرگان، عباس. (۱۳۸۹). مقدمه‌ای بر روش‌های تحقیق کیفی و آمیخته، تهران، دیدار، چاپ دوم.
- بقایی، عبدالمهدی، اوپس قرن، ش؛ نوع‌دوست، ب؛ محمدی، م؛ عسگری مقدم، م. و شکرچی زاده، م (۱۳۷۸). موانع پژوهش در علوم پزشکی از دیدگاه مسئولان پژوهشی و اعضای هیأت علمی، مجموعه مقالات اولین کنفرانس علمی بررسی مسائل پژوهشی کشور، ۲۸ و ۲۹ اردیبهشت ماه ۱۳۷۸، ۱۵۴-۱۴۳.
- بکرانی، فریدون (۱۳۷۳)، بررسی نگرش اعضای هیأت علمی دانشگاه در خصوص موانع فعالیت‌های پژوهشی در دانشگاه صنعتی اصفهان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.
- بلیکی، نورمن. (۱۳۸۴). طراحی پژوهش‌های اجتماعی. ترجمه حسن چاوشیان. انتشارات نی: تهران.
- حسینی، سیدمحمود، شمسایی، ابراهیم (۱۳۷۶)، موانع و تنگناهای پژوهشی از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشکده‌های کشاورزی، مجموعه مقالات نخستین همایش آموزش عالی در ایران، جلد ۱، دانشگاه علامه طباطبایی، صص ۵۳۸-۵۰۸.
- دانایی فرد حسن، اسلامی آذر (۱۳۸۹). کاربرد نظریه داده‌بنیاد در عمل: ساخت نظریه بی‌تفاوتی سازمانی، در دست چاپ.
- دانایی فرد، حسن، الوانی، سید مهدی، آذر، عادل (۱۳۸۹). روش پژوهش کیفی در مدیریت. رویکردی جامع. انتشارات صفار، تهران.
- دانایی فرد، حسن (۱۳۸۶). پارادایم رقیب در علم سازمان و مدیریت: رویکرد تطبیقی به هستی‌شناسی، شناخت‌شناسی و روش‌شناسی، دانشور و رفتار، سال چهاردهم: شماره ۲۶: ۸۹-۱۰۴.
- ذکایی، محمد سعید. (۱۳۸۷). چالش‌های پژوهش کیفی در علوم اجتماعی ایران. نشریه رسانه، شماره ۷۳، صفحات ۲۲-۱۱. <http://www.hawzah.net/fa/magazine/magart/6280/6776/81045>
- زارع احمدآبادی، حبیب، منصوری، حسین و طاهری دمنه، محسن (۱۳۸۸). واکاوی موانع انجام پژوهش در دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی کشور با استفاده از تکنیک تاپسیس فازی (از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه یزد)، فصل‌نامه مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، زمستان ۱۳۸۸ - شماره ۴۴. صص ۱۱۳ تا ۱۳۸.
- سرمد، زهره، بازرگان، عباس؛ حجازی، الهه. (۱۳۸۲). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، انتشارات آگه: تهران.
- شمس، ناصر (۱۳۸۰). بررسی اعتبارات جاری مؤسسات پژوهشی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری دربرنامه‌های اول و دوم توسعه، فصل‌نامه پژوهش و برنامه‌ریزی درآموزش عالی، ش ۲۱-۲۲، صص ۱۷۲-۱۳۵.
- شیرکوند، شهرام (۱۳۸۷). مجله علمی خبری پژوهش‌گران، تیر ماه ۱۳۹۷، شماره ۱۴ و ۱۵.
- طایفی، علی (۱۳۷۸)، فرهنگ علمی - پژوهشی ایران (بررسی قابلیت‌ها و تنگناها)، مجله رهیافت، شماره ۲۱، ۴۷-۵۱.
- ظهور، علیرضا، فکری، علیرضا (۱۳۸۲). موانع پژوهش از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران، فصل‌نامه پایش، سال دوم، شماره دوم، بهار ۱۳۸۲، صص ۱۲۰-۱۱۳.

فتحی نجفی، طاهره، لطیف نژاد رودسری، رباب (۱۳۹۵). مشاهده رویکرد گرندد تئوری: یک مطالعه مروری. مجله تحقیقات کیفی در علوم سلامت، ۵ (۲): ۲۲۹-۲۲۱.

کریمیان، زهرا. صباغیان، زهرا، صدق‌پور، بهرام صالح (۱۳۹۰). بررسی موانع و چالش‌های پژوهش و تولید علم در دانشگاه‌های علوم پزشکی. دو فصل‌نامه انجمن آموزش عالی ایران، سال سوم، شماره ۴، صص ۳۵.

کمالی، محمدباقر (۱۳۸۵). تحقیقات مشارکتی: رهیافت‌ها، تجربیات و پیشنهادهای فصل‌نامه روستا و توسعه، سال ۹، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۵. صص ۲۴۷-۲۱۷.

مصطفی، معین (۱۳۷۸). رهیافت کیفی. نخستین همایش بررسی مسایل پژوهشی کشور، ۲۱، ۱۲۹-۱۳۲.

مطلبی فرد، علیرضا. آراسته، حمیدرضا. نوه ابراهیم، عبدالرحیم، عبدالهی، بیژن. (۱۳۹۵). واکاوی عوامل مؤثر بر شکلگیری کژکارکردهای آموزش عالی در ایران. فصل‌نامه مدیریت و برنامه‌ریزی در نظامهای آموزشی، دوره ۹، شماره ۱۷، صص ۹-۴۰.

ناصری، سهیلا. پیری، صدیقه (۱۳۹۶). تئوری زمینه‌ای روشی برای مطالعه علمی و عملی توسعه و تغییر اجتماعی. مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال نهم، شماره چهارم، صص ۷-۲۰.

- Abdolhak, M. & et al. (2001). Health information: management of a strategic resource. USA, W.B. saunders company; p. 438-439.
- Alston, J.-M., P.G. Pardey, and J. Roseboom, "Financing Agricultural Research: International Investment Patterns and Policy Perspectives", World Development, Vol. 26, No. 6, 1998, pp. 1057-1071.
- Altbach, Philip (1999). The knowledge context: comparative study on the distribution of knowledge, state university of New York press, p.3.
- Bennis, W (1999). Changing organization, New York, MC graw-Hill.
- Chamberlain, Kerry. (1995). What Is Grounded Theory? Qualitative Research for the Human Sciences. Available at: [Http://Kerlins.Net/Bobbi/Research/Qualresearch/Bibliography/Gt.Html](http://Kerlins.Net/Bobbi/Research/Qualresearch/Bibliography/Gt.Html)
- Cohen MD, jenning SG. Agreement and reproducibility of subjective methods of measuring faculty time distribution. Academic radiology 2002; 9: 1201-8.
- Denzin, N. K; Lincoln, Y. S. (1994). Handbook of Qualitative Research. Thousand Oaks: Sage
- Designing a model for applying qualitative methods in academic research based on existing challenges.
- Elena, S., (2011). Reflective capability- a specific goal of a teacher's professional ethics course. Procedia Social and Behavioral Sciences, Vol 11, PP145-149
- Fischer, S., Oget, D., Cavallucci, D., (2016). The evaluation of creativity from the perspective of subject matter and training in higher education: Issues, constraints and limitations. Thinking Skills and Creativity, Vol 19, Pages 123-135.
- Formaa, P., Matyjas, D., (2015). Digitalization of Upbringing and Education in Relation to Shifted Socialization of Polish Students. Social and Behavioral Sciences, Vol 176, Pages 985-991
- Hafler, J.P. & H. Fredrick & J.R. lovejoy (2002). "scholarly activities recorded in the portfolios of teacher clinical faculty", academic medicine, 75, P.649-52.
- Hemsley-Brown, J. & I. Oplatca (2005). "Bridging the research-practice gap: barriers and facilitators to research use among school principals from England and Israel", international journal of public sector management,
- Kim, K (2005). Perceived Barriers to Research Utilization by Korean University Librarians. The Journal of Academic Librarianship, 31 (5), 438-448.

- Marina, N., Kicherova, Galina Z. Efimova, Tamara V. Khvesko (2015). Early Professional Socialization of University Students in Russia. *Social and Behavioral Sciences*, Vol 200, PP 442-448
- Mormolejo, F., (2006). Fostering the Development and Implementation of Principles for Managing the Ethical in Higher Education Institutions: An International Comparative Perspective. General Conference, Paris, France.
- Ongiti, O, K., (2012). Professional Socialization of Graduate Students: A giveand-take process, *Business Management Dynamics*, Vol.1, No.10, pp.33-40.
- Salem safi R, Ashrafrezaei N, Moshiri Z, Shaykhi N, Baniadam. Study of views of faculty members about research barriers in Urmea University of medical sciences. *Journal of faculty Nursing and Midwifery of Urmea University*. 2009; 7 (3):142-150. [Article in Persian]
- Strauss, A., Corbin, J., 1998, "Basic of Qualitative Research: Techniques and procedures for Developing Grounded Theory", Sage.
- W.C., 2005, "Research Design: Qualitative & Quantitative Approaches", California: SAGE Publication, Inc.

Challenges of Qualitative Researches from the Viewpoint of Faculty Members and Ph.D Student of College of Agricultural Economics and Development, University of Tehran

A. Asadi¹, M. Savari², M. S. Amghani³, A. Rezaei⁴, A. Ranjbar⁵, and M. Zarei⁶

1- Professors, Faculty of Agricultural Economics and Development, University of Tehran.

2- Assistant Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Mollasani, Iran.

3- Ph.D., Faculty of Agricultural Economics and Development, University of Tehran.

4- Assistant Professor, Faculty of Agricultural Economics and Development, University of Tehran.

5- Ph.D. Student, Faculty of Agricultural Economics and Development, University of Tehran.

6- Ph.D. Student, Faculty of Agricultural Economics and Development, University of Tehran.

Abstract

The higher education system in the way of considering R & D in the third millennium is facing challenges and obstacles in the current situation. Because it generally uses quantitative and early-stages of research methods. In recent decades, special emphasis has been placed on qualitative methodology to overcome these problems. One of the most important qualitative research strategies is grounded theory. The theory plays an important role in identifying the hidden and ambiguous dimensions of the subject. Despite this, generally, quantitative research methods are used in academic research and the use of qualitative research from academic research has encountered barriers and challenges. In this regard, this research was conducted by the aim of studying challenges of using the qualitative research method in academic research. The statistical population of this study was composed of professors and Ph.D. students of agricultural extension and education and agricultural development, which were selected by snowball sampling (chain reference). In this study, 16 faculty members and Ph.D students were interviewed. The interview was used to collect data. The designed questions in the interview were about the barriers to using the qualitative research method in academic research (open interview) and the remaining questions were based on the responses of the interviewee. Data analysis was based on Strauss and Queen's paradigm model. The results of the study, after the designing of six main category including structure reform, acceptance mechanism, cost mechanism, educational system improvement, tendency improvement and values reform, finally presented as a model with the output of challenge elimination in the qualitative research in academic studies. In this model, the causal conditions, intervener and dominant context were identified and the main category was tendency to qualitative research, and the action of interactions was related to the component of educational system improvement. The results of this study, considering the identification of current challenges and the lack of tendency in students to utilize the qualitative research methods in case of paying attention to designed mechanisms, can provoke using the qualitative research in academic studies, and improve the depth of results.

Index Terms: qualitative research, grounded theory, qualitative research challenges, agricultural Extension, agricultural education.

Corresponding Author: A. Asadi

Email: aasadi@ut.ac.ir

Received: 21/03/2018;

Accepted: 27/08/2018